

Een grensoverschrijdende metapopulatie van de Veldparelmoervlinder?

M.F. Wallis de Vries & K. Huskens, De Vlinderstichting, Postbus 506, 6700 AM Wageningen

De Veldparelmoervlinder (*Melitaea cinxia*) is in 2004 na jaren van afwezigheid weer op de Sint-Pietersberg opgedoken en heeft zich er ook voortgeplant. Ook in 2005 zijn vlinders waargenomen. De vraag is nu of zich al een lokale populatie heeft ontwikkeld. Dit is in 2006 onderzocht.

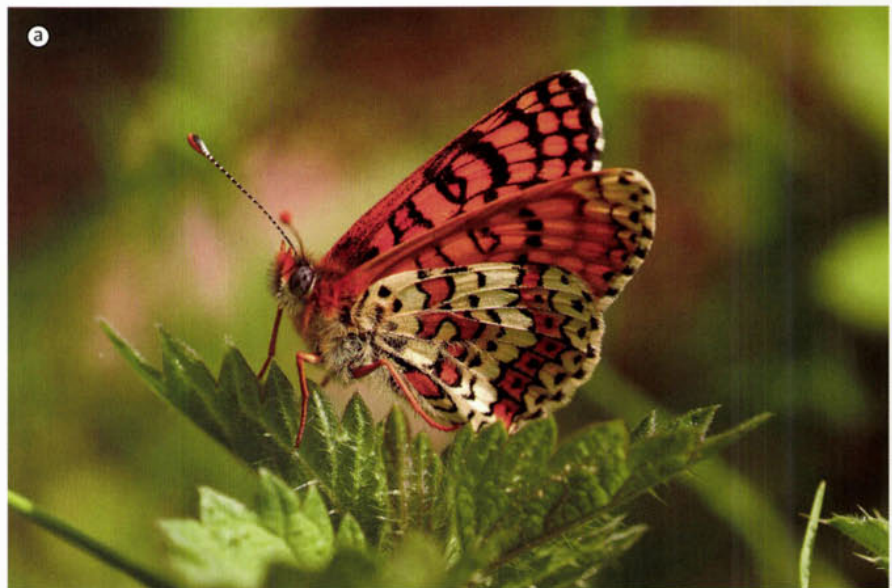
ACHTERGROND

De Veldparelmoervlinder (*Melitaea cinxia*) is een ernstig bedreigde soort die kenmerkend is voor kruidenrijke, droge en vrij schrale graslanden met een afwisselende vegetatiestructuur. In 2004 is de soort in Nederland teruggekeerd na de laatste waarneming in 1995 langs het Julianakanaal (WALLIS DE VRIES, 2005). De vermoedelijke bronpopulatie ligt in Thier de Lanaye op circa vier kilometer afstand van de Nederlandse Sint-Pietersberg [figuur 1]. De Veldparelmoervlinder is voor een duurzaam voortbestaan uiteindelijk aangewezen op een metapopulatie-verband: een samenhangend netwerk van kleine populaties waarbij elke lokale populatie onderhevig is aan een dynamiek van uitsterven en kolonisatie. Daarom is in 2006 onderzocht of nu al sprake is van een dergelijk populatienetwerk rond de Sint-Pietersberg. Dit is gedaan door tijdens de vliegtijd van de soort intensief naar vlinders te zoeken en door waarnemers naar hun waarnemingen te vragen. Daarnaast is in het vroege voorjaar en in augustus nog naar rupsen gezocht.

WAARNEMINGEN

Een overzicht van de locaties waar tussen 2004 en 2006 Veldparelmoervlinders

zijn gezien, is gegeven in figuur 2. In 2004 zijn in het Popelmondedal [figuur 3] en omgeving minstens twee vlinders (mannetje en vrouwtje) en een rupsennest geteld en in 2005 minstens zes vlinders (twee mannetjes en vier vrouwtjes) in het Popelmondedal en de ENCI-groeve (persoonlijke mededeling G. Smeets). In 2006 zijn tenminste vier vlinders geteld, waaronder in elk geval één mannetje en één vrouwtje. Dit kon met behulp van foto's en beschrijvingen worden achterhaald. Het eerste exemplaar werd op de Kanerheide aangetroffen. De tweede vlinder zat in de ENCI-groeve op het grasland van de Vereniging Natuurmonumenten. De andere twee exemplaren zijn op dezelfde dag waargenomen in het Popelmondedal. Rupsen werden in 2006 niet aangetroffen, hoewel

FIGUUR 1

Veldparelmoervlinder (*Melitaea cinxia*) gefotografeerd op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg, a) onderkont en b) bovenkont vleugels

FIGUUR 2
Vindplaatsen van de
Veldparelmoervlinder
(*Melitaea cinxia*) rond
de Sint-Pietersberg in
de periode 2004-2006.

de CBR-groeve en de Tiendeberg, op respectievelijk circa 1, 3 en 3,5 km afstand van de bronpopulatie. In de CBR-groeve werd al in 2003 een Veldparelmoervlinder aangetroffen en zijn er in 2006 meerdere vlinders waargenomen (persoonlijke mededeling G. Erens en eigen waarneming). Op de andere twee locaties gaat het om één enkele waarneming, maar wel om twee of drie vlinders op elke locatie. Langs het Albertkanaal is wel gekeken, maar zijn geen vlinders gezien.

EEN METAPOPOPULATIE IN ONTWIKKELING

In totaal zijn er nu op zeven locaties Veldparelmoervlinders op het Nederlandse en Belgische deel van de Sint-Pietersberg aangetroffen [figuur 2]. De bronpopulatie van Thier de Lanaye is zelf verdeeld over het kalkgrasland en de hellingvoet van La Friche. Deze populatie heeft zich na de introductie in 1996-1997 goed ontwikkeld tot waarschijnlijk enkele honderden vlinders in 2003. Het aangepaste beheer en de zonnige lentes zullen hier zeker aan hebben bijgedragen. Bij een dergelijke populatiegrootte neemt de kans toe dat vlinders gaan zwerven, zeker bij gunstig weer, en dat was het geval in het zonnige jaar 2003. Toen is de eerste vlinder in de CBR-groeve gezien en het is niet onmogelijk dat toen ook het Nederlandse deel van de Sint-Pietersberg al in stilte werd bereikt.

Er zijn nu naast de bronpopulatie drie plekken waar de Veldparelmoervlinder minimaal twee jaar is gesignaleerd, waarvan twee in Nederland. Dat is een aanwijzing dat voortplanting ook buiten de bronpopulatie plaatsvindt. Aan de Nederlandse kant is het daarnaast goed mogelijk dat zich Veldparelmoervlinders buiten het bereik van waarnemers in het ontoegankelijke deel van de ENCI-groeve hebben gevestigd. Langs de bovenrand van de groeve lijken er van afstand kansrijke plekken aanwezig te zijn en in 2005 is ook een vlinder in de groeve zelf aangetroffen. Een voorzichtige conclusie is dus dat sprake is van een metapopulatie in ontwikkeling.

Voor een metapopulatie, in de zin van een netwerk van plekken waar-tussen uitwisseling plaatsvindt, is meer nodig. De verhouding in de aantallen tussen de bronpopulatie en de overige plekken is nog

ze op Thier de Lanaye wel zonder moeite werden gevonden [figuur 4].

In België zijn naast de locatie van de bronpopulatie nog drie andere plekken waar in 2006 Veldparelmoervlinders zijn gezien: de omgeving van het havengebied ten zuiden van Thier de Lanaye,

FIGUUR 3
In het Popelmondedal
zijn aan Nederlandse
zijde sinds
2004 de meeste
Veldparelmoervlinders
(*Melitaea cinxia*)
gezien, hoewel nau-
welijks op het echte
kalkgrasland (foto:

FIGUUR 4

Rups van de Veldparelmoervlinder (Melitaea cinxia) gefotografeerd op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg (foto: K. Huskens).

te scheef voor een substantiële bijdrage van de nieuw gekoloniseerde plekken aan de dynamiek van de totale populatie. Ook is uitwisseling tussen de plekken nog niet aangetoond. Het loont dus de moeite om waarnemingen te blijven verzamelen!

DE TOEKOMST

De eerste hoofddoelstelling van het Beschermingsplan Veldparelmoervlinder (WALLIS DE VRIES, 2001) was de herkolonisatie van Limburg binnen vijf jaar. Deze boude doelstelling is dus gehaald! De tweede hoofddoelstelling beoogde de vestiging van twee metapopulaties, op de Sint-Pietersberg en langs het Julianakanaal, op een termijn van vijf tot tien jaar, dus in de periode 2006-2010. Het is nog te vroeg om te stellen dat de eerste metapopulatie zich al heeft gevestigd, maar nu de vlinder zich hier al drie jaar achtereenvolgend heeft getoond is enig optimisme gerechtvaardigd en de ontwikkelingen gaan verder in de goede richting.

Aan de hand van het uitvoeringsplan voor de Veldparelmoervlinder (WALLIS DE VRIES, 2004) worden nog steeds maatregelen voor verdere uitbreiding van het leefgebied getroffen. Op de Sint-Pietersberg wordt het herstelbeheer door Vereniging Natuurmonumenten nu mede afgestemd op deze soort. Het combineren van verschrallingsbeheer met het vermijden van overbegrazing in de winter en het voorjaar is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Aan Vlaamse zijde is ook bij Natuurpunt de Veldparelmoervlinder nadrukkelijk in beeld. Langs het Julianakanaal zijn de kansen voor een spontane vestiging door de grote afstand tot de Sint-Pietersberg en de andere mogelijke bronpopulatie bij Zutendaal veel

kleiner, maar Rijkswaterstaat richt het beheer wel op de gewenste ontwikkeling van kruiden- en structuurrijke vegetatie. In het tussenliggende gebied rond Maastricht wordt ondertussen gewerkt aan de ontwikkeling van een verbindingzone door aangepast beheer van onder meer de taluds langs het Albertkanaal en de spoorlijn tussen Maastricht en Lanaken. Kortom, nu de termijn van het beschermingsplan na vijf jaar is verstreken, zijn er goede redenen voor optimisme over de terugkeer van deze parel van de schrale graslanden!

DANKWOORD

Het veldwerk vond plaats in het kader van de Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Dagvlinders, met financiële steun van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Wij willen graag alle waarnemers bedanken voor hun inspanningen, met name Guido Smeets, Gabriël Erens, Jo Hermans, Bart de Knegt, Hub Reumkens, Chris van Swaaijen en de Nachtvlinderwerkgroep.

Summary

A METAPOPOPULATION OF THE GLANVILLE FRITILLARY ON SINT-PIETERSBERG HILL ON THE DUTCH-BELGIAN BORDER

We have followed the expansion of a population of the Glanville Fritillary (*Melitaea cinxia*) on Sint-Pietersberg hill near Maastricht, on the border between Belgium and the Netherlands. After its introduction at a

single site in 1996-97, the species has since 2003 been recorded from six other nearby locations. At three locations, individuals were observed in at least two consecutive years, although the numbers of butterflies never exceeded a few. We conclude that these are indications that a metapopulation is gradually developing, but that the present population still relies heavily on the source population. Nevertheless, prospects for the future seem favourable.

Literatuur

- WALLIS DE VRIES, M.F., 2001. Beschermingsplan Veldparelmoervlinder 2001-2005. Rapportnr. 2001/01. Directie Natuurbeheer, EC-LNV, Wageningen.
- WALLIS DE VRIES, M.F., 2004. Nieuw leefgebied voor de Veldparelmoervlinder in Limburg: uitvoeringsplan voor beheer en inrichting 2004-2008. Rapport VS2003.032. De Vlinderstichting, Wageningen.
- WALLIS DE VRIES, M.F., 2005. Nieuwe kansen voor de Veldparelmoervlinder in Limburg. Natuurhistorisch